

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.3.08>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Людмила САВЧЕНКО

Національно-патріотичне виховання молоді в умовах відстоювання суверенітету та територіальної цілісності держави*

LYUDMYLA SAVCHENKO. **National-patriotic education of youth in the context of defending the sovereignty and territorial integrity of the state.** *The article deals with approaches to understanding the national-patriotic upbringing of modern youth as a system of measures aimed at the formation of a citizen-patriot of Ukraine, acting on the basis of national and European values.*

It is shown that patriotic education is a social activity that forms a person's attitude towards himself, his people and the Motherland. This attitude is manifested in the corresponding feelings, beliefs, ideas. It is proved that patriotic education should be the core of all educational work, since we must educate a person who has a sense of pride for his state, conscientiously fulfills public duties, is aware of the social needs of the Motherland and the Ukrainian people, loves close and dear people.

Keywords: national patriotic upbringing, nation, patriotism, patriotic feelings, homeland, national traditions, national consciousness, national consolidation, constitutional patriotism, civil patriotism, social activity.

1. Вступ

В умовах, коли Україна, з одного боку, перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, а з іншого – знаходиться у стані загрози її національної безпеки, національно-патріотичному вихованню належить пріоритетна роль. Розв'язання фактичної війни в Україні різко загострило потребу в піднесенні патріотизму задля подальшої національної консолідації народу перед реальними мілітаристськими загрозами і озброєних терористичних угруповань і сепаратистів. Революційні події в Україні у 2004, 2013-2014 роках, окупація Криму, антитерористична операція в Донецькій та Луганській областях, дають уроки героїзму, національного єднання, спонукають до пошуку нових шляхів утвердження продемонстрованої світу самотності українського народу, його консолідації навколо спільного майбутнього, захисту незалежності, територіальної цілісності країни. Національно-патріотичне виховання на окупованих і визволених територіях, формування проукраїнської громадської думки в нестабільних регіонах потребує значних зусиль не лише державних органів, а й усіх громадських організацій та інституцій.

Україна обрала курс на європейські цінності, серед яких чи не найвищу сходинку посідає любов до своєї Батьківщини, до свого народу, нації, держави. Починається патріотизм із любові до сім'ї, дому, краєвидів. З любов'ю до рідних місць пов'язана любов до способу і стану життя, мови, культури тощо.. Наш патріотизм – основа національної консолідації та формування політичної нації, завдання, які більшість європейських країн вирішили ще в XIX – на початку XX століть, стає нагальним курсом і для нашої країни. Патріотизм консолідує суспільство, вносить злагоду між регіонами, робить державу сильною, здатною захистити кожного громадянина і вибороти країні мир як найбільшу цінність людства.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними

знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України.

2. Виклад основного матеріалу

Проблемам, пов'язаним з національно-патріотичним вихованням молодого покоління, присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних вчених.

Значний інтерес у контексті обраного нами аспекту вивчення мають праці класиків педагогічної науки: Г. Ващенко, О. Духновича, А. Макаренка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги. У своїх працях вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини [9, с. 60] .

Взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання висвітлено в працях В. Гонського, М. Качура, О. Коркішко, І. Мартинюка, В. Паплужного, Ю. Римаренко, О. Сухомлинської, Г. Шевченка та інших. Національно – патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали : О. Вишневський, О. Гевко, М. Стельмах, М. Щербань та інші. [3, с.2].

В той же час, сучасні дослідники та педагоги, зокрема, В. Андрущенко, В. Гуменко, М. Дробноход, П. Коненко, А. Погрібний та ін., зазначають, що «... незважаючи на особливу актуальність завдань патріотичного виховання, сучасна наука і педагогіка не виховали людини, пріоритетними принципами якої були б принципи патріотизму ...» [9, с. 60-61] .

Патріотизм – соціально-історичне явище, яке в різні історичні епохи має конкретні прояви. Адже кожна людина, а тим більше соціальна група, проявляє свої специфічні інтереси і цим визначається її розуміння патріотизму.

Слово «патріотизм» (від «partis») – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна», уперше воно з'явилося в період Великої Французької революції (1789-1793р.). Патріотами називали себе борці за народ, захисники республіки.

У педагогічній літературі виділяють щонайменше три різновиди патріотизму [4, с. 4].

1. Етичний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо. Цей термін уперше використав відомий вчений – психолог І. Кон, який писав, що «...етнопатріотизм пов'язаний з утвердженням конкретизованих, спрощених образів народу, як правило, наділених позитивними рисами» [5, с. 189].
2. Територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (до місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася.
3. Державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм який будується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості [11 с. 115-116].

Різноманітність та неоднозначність розуміння патріотизму пояснюється складною природою данного явища, його багатим змістом, розмаїттям форм прояву.

В.О. Сухомлинський указав і на складність у вихованні патріотизму, пояснюючи її тим, що в повсякденному житті ми не зустрічаємося з мірою, за допомогою якої можна було б виявити цю «тяжку розумінню цінність» – патріотизм [9, с. 62].

Протягом останніх років було розроблено низку документів з національно-патріотичного виховання молоді, а саме: Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді і методичні рекомендації щодо її впровадження у загальноосвітніх закладах, Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020рр., де звертається увага на те, що коли існує пряма загроза втрати Україною державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді.

Кінцевою метою національно-патріотичного виховання молоді є формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей, таких як: повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); участь у громадсько-політичному житті країни; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних національно-

мовних особливостей; рівність всіх перед законом; готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України; утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України як з історичного минулого, так і захисників, які сьогодні відстоюють суверенітет та територіальну цілісність держави у боротьбі із зовнішньою агресією.

Патріотичне виховання розглядається як складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання своїх громадських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин.

В сучасних умовах пріоритетною частиною патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України, як особливому виді державної служби.

Системна організація військово-патріотичного виховання молоді має бути спрямована на підготовку її до оволодіння військовими професіями, формування психологічної та фізичної готовності до служби в Збройних Силах.

Патріотичне становлення індивіда відбувається як двоєдиний процес: на психологічному рівні – це формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв та прагнень; на ідеологічному – формування патріотичної свідомості, ідей, поглядів і переконань [4].

Аналізуючи різні підходи до визначення поняття «патріотизм» можна виділити його зовнішню структуру:

- патріотичні почуття;
- національна гідність людини;
- потреба в задоволенні національних інтересів;
- патріотична свідомість на основі національної свідомості, розуміння своєї громадянської ролі в суспільстві;
- національний такт і толерантне ставлення до людей інших національностей;
- бажання і потреба в накопиченні, збереженні та передачі національних культурних цінностей;
- готовність до патріотичної діяльності [10, с. 24].

Патріотизм як почуття має внутрішню структуру яка складається з наступних компонентів:

- перший, поверхневий – природна любов до свого народу як до великої родини, любов до рідної мови, природи;
- другий – відчуття патріотизму розумом, усвідомлення обов'язку перед власним народом, готовність стати на захист його інтересів;
- третій – переплетіння любові до рідного, близького з усвідомленням свого обов'язку перед народом; це прагнення і готовність служити Батьківщині [4].

У патріотичних почуттях відображається ставлення особистості до своєї держави, її минулого, майбутнього та сьогодення.

Складовими патріотичних почуттів є:

- почуття належності до своєї держави та її народу;
- почуття гордості за успіхи держави;
- повага до історії, культури, традицій, вірувань, менталітету;
- захоплення героїчними подвигами минулого та сучасності;
- любов до рідної природи;
- шанування рідної мови, традицій, звичаїв, обрядів своєї країни;
- ностальгія при розлуці з Батьківщиною;
- неприязнь до всього антиукраїнського;
- почуття національної гідності.

Нині, як ніколи, потрібні нові підходи і шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Це пов'язано з: інтеграційними процесами, що відбуваються в Україні; Євроцентризмом; пробудженням громадянської і громадської ініціативи, виникненням різних громадянських рухів; розповсюдженням волонтерської діяльності, тощо.

Патріотичні почуття, особливо загострюючись у складних, екстремальних, доленосних для Батьківщини ситуаціях – єднують людей, спонукають ставити суспільне вище за особисте, зменшують життєвий егоїзм.

В сучасних умовах емоційне начало патріотизму виявляється у мужності, рішучості, готовності громадян України відстоювати незалежність своєї держави всіма можливими засобами [4].

Особлива відповідальність за долю країни належить молоді. Саме вона забезпечує соціальну мобільність суспільства та постає джерелом ініціативи та вдосконалення всіх сфер суспільного життя.

В наш час необхідною умовою включення молоді у суспільне життя є розвиток її самоорганізації та соціальної активності.

Соціальна активність – це сукупність форм людської діяльності, свідомо орієнтованої на рішенні завдань, які постають перед суспільством, соціальною групою в цей період. Соціальна активність може проявлятися у різних сферах: трудовій, громадсько-політичній, культурній.

Сьогодні важливого значення набувають пошуки і розробки сучасних підходів до створення якісно нових основ у виховній діяльності з підростаючим поколінням, орієнтованих на оновлену структуру його цінностей і інтересів, відповідних найважливішим тенденціям розвитку нашого суспільства.

У роботі, присвяченій патріотичному вихованню молоді, О.Н. Ванєєв виділяє наступні види та форми молодіжної діяльності [1, с. 88-91]:

- 1) участь в різних молодіжних організаціях, органах студентського самоврядування і координаційних радах;
- 2) соціальні проекти молоді на громадських засадах;
- 3) волонтерські проекти.

За допомогою участі в соціальних проектах, молодь має можливість самореалізації, налагодження зв'язків і комунікацій, підвищення творчого потенціалу.

На підвищення соціальної активності молоді спрямовані завдання патріотичного виховання:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника, героя;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур, традицій;
- утвердження гуманістичної моральності, як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободолюбства, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- спонування зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму та інш.

Досягнення відповідних результатів виховного процесу забезпечується системою принципів національно-патріотичного виховання, серед яких можна виокремити наступні:

- 1) Загально-педагогічні принципи виховання: дитиноцентризм; культуру відповідність; природо відповідальність; гуманізм; врахування вікових та індивідуальних особливостей.
- 2) Власні принципи патріотичного виховання:
 - принцип національної спрямованості, передбачає формування у молоді національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, поваги до культури всіх народів, які населяють Україну, здатності зберігати свою національну ідейність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави ;
 - принцип самоадекватності і саморегуляції що виробляє громадянську позицію, формує здатність до критичності й самокритичності;
 - принцип полікультурності, передбачає інтегрованість української культури в Європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову загальнолюдської культури;
 - принцип соціальної відкритості , що обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією;
 - принцип історичної і соціальної пам'яті, спрямований на збереження духовно – моральної і культурно – історичної спадщини;
 - принцип міжпоколінної наступності зберігає для нащадків зразки української культури , етнокультур народів, що проживають на території України.

Вирішення завдань національно-патріотичного виховання молоді залежить від застосування методів та засобів, за допомогою яких

здійснюється цілеспрямований педагогічний вплив на свідомість і поведінку молоді, формування благородних якостей й збагачення їх необхідним життєвим досвідом.

До сучасних методів належить метод проектів із використанням ІКТ. Його впровадження базується на певних етапах і виборі актуальної теми патріотичного спрямування.

Дієвим методом впливу на формування національно-патріотичних якостей дітей та молоді є рефлексивно-експліцитний метод за І.Д. Бехом [10]. Назва цього методу походить від слів : рефлексія (від лат. *reflexio* – вигин, відображення) – мислення яке спрямоване на свій внутрішній світ, самоаналіз; та експліцитний (від. лат. *explicitus* – розгорнутий) – явний , чіткий, доступний зовнішньому спостереженню і розумінню.

Сутність рефлексивно-експліцитного методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри педагога до вихованця, упевненості в наявності у молоді основ благородства, самоповаги, їхньому орієнтуванню на добро, удосконалення повсякденного шкільного життя спонукати юнаків і дівчат до ґрунтовного усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів).

Даний метод має такі етапи : пізнавальний (когнітивний), емоційно-ціннісний (мотиваційний), етап «Я – виклик» (до дії), вчинкові-діяльнісний етап.

Пізнавальний етап – це способи вияву, все що пізнала дитина через знання і навколишній світ. Дитина може цілком розуміти моральні поняття, однак не захотіти їх виявити.

Емоційно-ціннісний етап передбачає процес занурення виховання у свої душевні глибини, їх осмислення і перебудова, що здійснюється під керівництвом педагога, який активізує рефлексивне мислення дітей, та сприяє винесенню його результатів на зовні , тобто готує їх експлікацію з метою більшого усвідомлення і надання індивідуальної значущості.

Завдання цього етапу – знайти у досвіді дитини маленькі патріотичні вчинки через підсилювання позитивних емоцій дитини:

- емоційний виклик ;
- презентування життєвих ситуацій ;
- використання засобів мистецтва.

«Я – виклик» (до дії) – результати емоційно-ціннісного етапу. Це готовність до практичних дій. «Я – виклик» – не просто бажання

якості, а бажання діяти, поштовх до дії. Це чітке уявлення дитиною своїх майбутніх вчинків.

Вчинково-діяльнісний – це етап створення умов для дій, вчинків, визначення завдань, доручень.

Застосування рефлексивно-імпліцитного методу може посилити виховну ефективність більшості форм та методів становлення патріотизму особистості.

У національно-патріотичному вихованні доцільно використовувати і інші ефективні методи: ситуаційно-рольові ігри; мозкові атаки; аналіз моральних дилем; ситуація успіху; відкритої трибуни; самостійного пошуку істини; наративний; кластерний та ін.

Нові акценти національно-патріотичного виховання можна звести до наступного:

- громадянам України потрібно навчитися жити в повазі;
- осердя сучасного патріотичного виховання – вироблення переконаності у дітей і дорослих в тому, що сила українців в їх єдності;
- потрібно починати будувати державу, засновану на конституційному патріотизмі;
- спільні цінності, правила гри, спосіб життя.

3. Висновки

Отже, патріотичне виховання – це суспільна діяльність, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях. Патріотичне виховання має бути стрижнем усієї освітньої роботи, оскільки ми повинні виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує громадські обов'язки, усвідомлює соціальні потреби Батьківщини та українського народу, любить близьких та рідних людей. Без цього людини не має обличчя, вона втрачає себе. Патріотизм – це стиль життя.

References:

1. Ванеев О.Н. Патриотическое воспитание: возможности муниципальной политики //Право и образование. – 2010. – № 2. – с. 83-92.
2. Васильченко С.М. Форми, методи і засоби національно – патріотичного виховання дітей та молоді у сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/old_rn/Natural/Vznu/.../129-135.pdf .
3. Демешкевич В.А. Особливості патріотичного виховання молодів контексті

- розвитку сучасного суспільства [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.managment.kr.sch.in.ua/naukovo-praktachna_internet-K.
4. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.tme.uomo.edu.ua/docs/10/6.pdt.
 5. Кон И.С. Психология предрассудка/Новый мир. – 1969. – №9. – с.186-193.
 6. Конституція національно – патріотичного виховання дітей і молоді. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-ovini/2015/06/16/naczoonalno-patriotichne-vixovannya/>.
 7. Петронговський Р.Р. Формування патріотизму старшокласників у познавчальній виховній діяльності: Дис...канд.. пед.. наук: 13.00.01 – Житомир, 2002. – с. 180.
 8. Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.Zako.rada.gov.ua/go/580/2015.
 9. Соціальна робота в Україні: теорія і практика//Науково – методичний журнал. – 2012. – №2. – с. 58-67.
 10. Сухорукова В.М. Як виховати патріота.-Х.:Вид-во «Ранок», 2015. – с. 3-27.
 11. Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій. Підручник для студентів/Під ред. Вишневецького О. – Дрогобич: Відродження, 2001. – с. 258.

Transliteration of References:

1. Vaneev O.N. (2010). Patrioticheskoe vospytanye: vozmozhnosty munitsypalnoi polytyky //Pravo y obrazovanye. № 2. S. 83-92.
2. Vasylenko S.M. Formy, metody i zasoby natsionalno – patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi u suchasnykh umovakh [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : www.nbuv.gov.ua/old_rn/Natural/Vznu/.../129-135.pdf.
3. Demeshkevych V.A. Osoblyvosti patriotichnoho vykhovannia molodiv konteksti rozvytku suchasnoho suspilstva [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : www.managment.kr.sch.in.ua/naukovo-praktachna_internet-K.
4. Zahorodnia A. (1969). Suchasne rozuminnia patriotichnoho vykhovannia molodi [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: www.tme.uomo.edu.ua/docs/10/6.pdt.
5. Kon Y.S. Psykholohiya predrassudka/Novyi myr. №9. S.186-193.
6. Konstytutsiia natsionalno – patriotichnoho vykhovannia ditei i molodi. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/usi-ovini/2015/06/16/naczoonalno-patriotichne-vixovannya/>.
7. Petronhovskiy R.R. (2002). Formuvannia patriotyzmu starshoklasnykiv u poznavchalnii vykhovnii diialnosti: Dys...kand.. pед.. nauk: 13.00.01 – Zhytomyr. S. 180.
8. Pro stratehiu natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016-2020 roky. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: www.Zako.rada.gov.ua/go/580/2015.

9. Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka//Naukovo – metodychnyi zhurnal. – 2012. №2. S. 58-67.
10. Sukhorukova V.M. (2015). Yak vykhovaty patriota.-Kh.:Vyd-vo «Ranok». S. 3-27.
11. Teoretychni osnovy pedahohiky: Kurs leksii. Pidruchnyk dlia studentiv/Pid red. Vyshnevs'koho O. Drohobych: Vidrozhennia, 2001. S. 258.

The Author

Lyudmyla SAVCHENKO
*Associate Professor of the Department of
Preschool Education,
Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian and
Pedagogical Academy" of the Kharkiv
Regional Council, Kharkiv, Ukraine
E-mail: savchenkoluda1970@gmail.com*

Abstracts

ЛЮДМИЛА САВЧЕНКО. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах відстоювання суверенітету та територіальної цілісності держави. У статті розглядаються підходи до розуміння національно-патріотичного виховання сучасної молоді як системи заходів спрямованих на формування громадянина-патріота України, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Показано, що патріотичне виховання – це суспільна діяльність, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях. Доведено, що патріотичне виховання має бути стрижнем усієї освітньої роботи, оскільки ми повинні виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує громадянські обов'язки, усвідомлює соціальні потреби Батьківщини та українського народу, любить близьких та рідних людей.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, нація, патріотизм, патріотичні почуття, батьківщина, національні традиції, національна свідомість, національна консолідація, конституційний патріотизм, громадянський патріотизм, соціальна активність.

LIUDMYLA SAVCHENKO. Kształtowanie postaw narodowo-patriotycznych młodzieży w kontekście obrony suwerenności i integralności terytorialnej państwa. W artykule przeanalizowano podejściado rozumienia wychowania narodowo-patriotycznego współczesnej młodzieży jako systemu działań skierowanych na kształtowanie obywatela-patrioty Ukrainy, działającego w oparciu o wartości narodowe i europejskie.

Pokazano, że wychowanie patriotyczne to działalność społeczna, która kształtuje stosunek jednostki do siebie samej, do swojego narodu i do ojczyzny. Postawa ta przejawia się w odpowiednich uczuciach, przekonaniach i ideach. Udowodniono, że wychowanie patriotyczne powinno stanowić fundament wszelkich działań edukacyjnych, ponieważ celem jest wychowanie osoby, która ma poczucie dumy ze swojego państwa, sumiennie wykonuje obowiązki obywatelskie, ma świadomość potrzeb społecznych Ojczyzny i narodu ukraińskiego, a także darzy miłością bliskich i rodzinę.

Słowa kluczowe: wychowanie narodowo-patriotyczne, naród, patriotyzm, uczucia patriotyczne, ojczyzna, tradycje narodowe, świadomość narodowa, konsolidacja narodowa, patriotyzm konstytucyjny, patriotyzm obywatelski, aktywizm społeczny.

* Матеріал вперше представлено на І-й Міжнародній Міждисциплінарній Асамблеї “ІТСТР: дорослі, діти та родини в ситуації війни” (8-10 грудня 2017 року, м. Київ, Україна), коли тривав 4-й рік війни, яку в 2014 році розпочала Росія проти України (Ред.)